

ΑΙΣΘΗΤΙΚΕΣ ΚΟΥΒΕΝΤΕΣ

I

Η ΤΕΧΝΗ ΚΑΤΙ

ΤΟ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΚΟ

Ἀμέσως νὰ καθορίσωμε πρῶτα τὸν τίτλο νὰ μὴ γίνῃ παρεξήγηση: δὲν πρόκειται γιὰ μιὰ κοινωνική, παρὰ γιὰ καθαρῶς διανοητικὴ ἄποψη: τότε ὁ ἀληθινὸς τεχνίτης, ὅσο καὶ κείνος ποῦ πραγματικὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ ἓνα τεχνούργημα, εἶνε ἀριστοκράτης τῆς σκέψεως. Ἀντίθετα πάλι, τόσο αὐτοὶ ποῦ κάμουν τὴν τέχνη ἐμπόριο ὅσο καὶ αὐτοὶ ποῦ ἀρέσκονται σὲ τέτοια ἐμπορεύματα, εἶνε οἱ σκουπιδιάρηδες τῆς σκέψης.

Στὴν ἐποχὴ μας, ὅπου ἡ ἔννοια: καλλιτέχνης καὶ παραγωγὸς εἶνε ταυτόσημες, ὅπου ὅλοι τους στὶς γελοῖες στήλες τῶν καθημερινῶν φύλλων αὐτοτιλοφοροῦνται μεγαλοφυῆς καὶ βρίζουν ὅσους δὲ συμμερίζονται τὴν πεποίθησιν γιὰ τὴν ἐξοχότητά τους, σὲ πολλὰ σημεῖα ἡ ἰδέα τῶν ἀξιών θολώθηκε.

Χρειαίεται ἡρωϊκὸς ἀσκητισμὸς, τόσο γιὰ τὸν καλλιτέχνη ὅσο καὶ γιὰ τὸν αἰσθητικὸ ὁ ἓνας γιὰ νὰ διαπιστώσῃ τὴν καλλιτεχνικὴν του ὄντοτητα καὶ ὁ ἄλλος γιὰ νὰ καθορίσῃ τὸ Ναὸ τῆς Τέχνης ἀπὸ τῆς βρωμίας ποῦ συσσωρεύσαν ἡ ἀμάθεια τῆς κριτικῆς, ἡ ἐμποροεκμετάλλευσιν τοῦ λεγομένου ἔργου τέχνης καὶ ἡ ἀγαθοποικιλίαν αὐτοπεποιθήσι τῶν πυγμαίων ποῦ θεωροῦνται Ἡρακλεῖς.

Χρειαίεται ἐπίσης καὶ πάλι ἀσκητικὸς ἡρωϊσμὸς γιὰ νὰ κρατηθῇ κανεὶς ἀκράδαντος στὴν κριτικὴν του διαύγεια

και να μην παρασυρθῆ ἀπὸ φιλίης ἢ ἀπὸ φιλοφρονήσεις και δεθῆ ἀπὸ εὐγένεια νάντοποδώση τὰ ἴσα για θυμιάματα ποῦ ἴσως ὁ ἴδιος να θεωρῆ ὑπερβολικά και σκόπιμα για μιαν ἐνδεχόμενη κι' ἐμπεριστατωμένη ἐπιστροφή.

Αὐτὸ τὸ μικρὸ προοίμιο, θεωρήθηκε ἀναγκαῖο για νὰ ἐξακολουθήσωμε δίχως τὸν φόβο νὰ κακοεννοηθοῦμε.

Ἡ Τέχνη εἶνε κάτι τὸ ἀριστοκρατικὸ, ἐπειδὴ οἱ καλλιτέχνες —οἱ ἀληθινοί— εἶνε κάτι τὸ ἐπανώτατο, ἢ λιγοστὴ δηλαδὴ ἀριστοκρατία τῆς σκέψης, αὐτὴ ποῦ δὲν ξέρουμε, οὔτε μποροῦμε νὰ μάθουμε, μιὰ ποῦ θὰ δείξουν στοὺς μακρυνοὺς μας ἀπογόνους οἱ δυὸ τρεῖς αἰῶνες μετὰ τὸ δικό μας.

Ἡ Τέχνη εἶνε ἐπίσης κάτι τὸ ἀριστοκρατικὸ, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἀφετηρία της ὡς τὸ τέρμα της (τὴν διαπίστωση δηλαδὴ τοῦ ἔργου τέχνης) στηρίζεται σὲ δυὸ ἀριστοκρατικὲς ἔννοιες. Πηγάζει δηλαδὴ ἀπὸ τὴ συγκίνηση και εἶνε πηγὴ εὐτυχίας. Μὴ βλέπεται ποῦ ὁ συμβατισμὸς νόθεψε κάθε ἰδεολογία και στρέβλωσε κάθε ἀντίληψη σχετικὴ με καθαρῶς καλλιτεχνικὰ ζητήματα. Ἐδῶ ἀκριβῶς προσπαθοῦμε ὅσο τὸ δυνατό νὰ ἀπαλλάξουμε τὴν Τέχνη για νὰ δείξουμε τὴν ἀληθινὴ της ὑπόσταση, ἀπὸ τῆς παράσιτες της μικροέννοιες ποῦ τὴν πνίγουν.

Εἶνε ἀξίωμα και ἀπόδειξη δὲ χρειάζεται πὼς μιὰ ψυχικὴ διάθεση (αὐτὸ εἶνε ἡ Τέχνη) για μιὰ δημιουργικὴ τάση με τὴν αὐτοδιαπίστωσή της ποῦ πηγάζει ἀπὸ μιὰ ψυχικὴ δόνηση (συγκίνηση) για νὰ καταλήξῃ σὲ μιὰ ψυχικὴ ἡρεμία (εὐτυχία), ἐνέχει κάτι τι τὸ διανοητικῶς ἐξαιρετικὰ ἀριστοκρατικὸ, και δὲν εἶνε στὰ χέρια τοῦ κάθε καλαμαρῆ νὰ φθάσῃ σὲ τέτοιο ὑψηλὸ ἐπίπεδο γυμνῶς, καθαρῶς διανοητικώτατος. Οὐ παντὸς πλεῖν εἰς Κόρινθον.

Θὰ μ' ἀντικίψῃ κανένας ἴσως για νὰ με διαφιλονικήσῃ ἀν ἡ συγκίνηση εἶνε ἓνα ἀριστοκρατικὸ συναίσθημα. Καὶ βέβαια, θὰ τοῦ ἀπαντήσω, ὅταν εἶνε ἄδολη, εἰλικρινὴς και ὅταν εἶνε διανοητικὴ. Δὲν πρόκειται για τὴν κάθε μιὰ καθαρῶς νευρικὴ συγκίνηση ὅπου συμβάλλουν μονάχα ἢ αἰσθήσεις. Ἡ καλλιτεχνικὴ συγκίνηση, εἴτε για τὴν κύηση εἴτε για τὴν κατανόηση ἑνὸς ἀληθινοῦ ἔργου τέχνης, εἶνε και διανοητικὴ. Δὲν μπορεῖ δηλαδὴ μονάχα ἢ αἰσθησις δίχως τὴ συμβολὴ τῆς σκέψης, ἔστω και ἐλάχιστη μὰ πάντως κυριαρχοῦσα, νὰ διεγείρῃ τὴν καλλιτεχνικὴ συγκίνηση ἐνεργη-

τικού ἢ παθητικοῦ ἐγωΐσμου καθὼς ἀναφέραμε. Σ' αὐτὸ τὸ συναίσθημα, ἀρκετὰ σπάνιο, ἄμα προσθέσετε καὶ τὸν ἀπαραίτητο ὄρο, τὴν εἰλικρίνεια ποῦ ἐξυψώνει τὴ συγκίνησίν μας καὶ λογαριάζει τὴ σκέψη μας, βλέπετε ἀμέσως τί παράγοντες ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν δημιουργία αὐτῆς τῆς ἀφετηρίας ἢ ὁποῖα θάδημιουργήσῃκατόπι τὸ καλλιτέχνημα. Ὁ τεχνίτης ὄχι μόνο πρέπει κάτι νὰ ἔχη τὴν ἀνάγκη νὰ πῆ, κάτι ποῦ νοιώθει πῶς σφύζει μέσα του, καὶ ποῦ τοῦ ἐπιβάλλει ἡ σκέψη του νὰ ἐξωτερικευσῇ, παρὰ πρέπει νὰ εἶναι καὶ εἰλικρινῆς πρῶτα μὲ τὸν ἑαυτὸ του καὶ κατόπι μὲ τὸ τεχνούργημα του, νὰ κρατηθῆ δηλαδὴ μὲ τὸν ἡρωϊκὸ ἀσκητισμὸ ποῦ εἶπαμε στὸ ἐπίπεδο ποῦ στέκει πάνω ἀπὸ τοὺς συμβατισμοὺς καὶ τὰς παραχωρήσεις. Δὲν τονίσαμε στὴν ἀρχὴ πῶς ὁ τεχνίτης εἶναι ἐπαναστάτης; Καὶ πάρτε τώρα, ἀν δὲν βαριέστε, ἕνα φανάρι σὰν τὸ Διογένη καὶ κατεβῆτε στὸ δρόμο νὰ βρῆτε ἕναν ἄνθρωπο τέτοιο, ἕναν τεχνῆτη, ἕναν ἀληθινὸ ἀριστοκράτη τῆς σκέψεως! Θὰ σκοτίζετε κάθε τόσο στοὺς ὑποκριτῆς, στοὺς ἐγωπαθεῖς, στοὺς Γραμματεῖς, στοὺς Φαρισαίους, στοὺς ἐκπορνευτῆς τῆς Τέχνης! πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατὸ νὰ μὴν εἶναι ἡ Τέχνη κάτι τὸ ἐξόχως ἀριστοκρατικὸ ὅταν οἱ ἀληθινοὶ τεχνίτες εἶναι τόσο σπάνιοι ποῦ στὴν ἐποχὴ μας, ἐποχὴ ψευτιάς, βρωμιᾶς καὶ ὑποκρισίας, ὄχι μόνο δὲ βρίσκονται, παρὰ καὶ ἂν ὑπάρχουν θὰ φανοῦν μόνο στὲς κατοπινῆς γενεῆς!

Ἐξ ἄλλου ἡ Τέχνη ὄντας εἰλικρίνεια, καὶ ἡ εἰλικρίνεια ὄντας κάτι τὸ ἰδιαζόντως σπάνιο, δὲν μπορεῖ ἡ Τέχνη νὰ μὴν εἶναι στὴ σειρὰ τῆς ἐπίσης κάτι τὸ σπάνιο: καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ σπάνιο εἶναι ἐξυψωτικὸ (γιατὶ κανεὶς δὲ θάρρηθῆ πῶς ἡ εἰλικρίνεια ἐξυψώνει) ἡ Τέχνη δὲν μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι κάτι τὸ ἀριστοκρατικὸ στὴν σκέψη, ἀφοῦ ἐξυψώνει μὲ τὴν εἰλικρίνεια.

Ὅσο γιὰ τὴν εὐτυχία, τὸ τέρμα τῆς τέχνης, ἀφοῦ εὐτυχία εἶναι κάθε διαπίστωσις ἐνεργητικοῦ ἢ παθητικοῦ ἐγωΐσμου, δὲν χρειάζεται ἀνάγκη νὰ πολυλογίση κανένας γιὰ νὰποδείξη τὴν ἀριστοκρατικότητά της. Χαλάλι τοὺς ὅσοι θαρροῦν πῶς ἡ εὐτυχία βρίσκεται στοὺς δρόμους! Μακάριοι ὅμως οἱ λιγοστοὶ ποῦ τὴ βρίσκουν στὴν Τέχνη! Αὐτοὶ τοὐλάχιστον ἔχουν καὶ τὴν εὐαγγελικὴ βασιλεῖα τῶν οὐρανῶν.

Καὶ μιὰ ποῦ μπῆκαμε στὴ Γραφὴ ἄς ξεδιαλύνωμε

ένα σημείο. Ἡ Τέχνη εὐαγγέλιο δὲν εἶναι, οὔτε ἀποτείνεται στὸν ὄχλο, οὔτε ἔχει σκοποὺς ἐξυψωτικοὺς (ἄλλο τὸ ἂν ἐξυψώνει αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ) κατὰ τὰς τολστοϊκὰς θεωρίας καὶ τὰς σοσιαλιστικὰς ἀντιλήψεις. Ἡ σημερινὴ σοσιαλιστικὴ βούλησις, γιὰ τὴν ἐπίτευξιν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν βλέψεων, βάλθηκε νὰ μεταχειρισθῆ ὡς ὄργανο τὴν τέχνην γιὰ τὸ σκοπὸν τῆς. Ἡ Τέχνη ὅμως δὲν στρατολογεῖται γιὰ καμμιά ἰδεολογίαν καὶ ἂς εἶναι αὐτὴ ἡ ἰδεολογία ἢ περὶ εὐαγγελικῆς, ἢ περὶ ἐκπολιτιστικῆς, ἢ περὶ δίκαιης, ἢ περὶ σωστῆς, ἢ περὶ εὐεργετικῆς. Ἡ Τέχνη ὅπως δὲν εἶναι δούλα καμμιάς ἰδεολογίας, εἶναι καὶ ἀδιάφορη πρὸς κάθε ἰδεολογίαν καὶ στέκει παράμερα. Λόγος παραπάνω γι' αὐτὴ τῆς τὴν ἀξιόπρεπὴν στάσιν νὰ εἶναι καὶ κάτι τὸ ἐξόχως ἀριστοκρατικὸ καθὼς μένει περήφανη στὸ φιλιδιότιμον τῆς πύργου!

Παρίσι, Χριστούγεννα φράγκικα, 1924

Μ. ΒΑΛΛΑΣ